

Nieuwe historische contexten eindexamens havo en vwo

Achtergronden bij de keuzes

Het afgelopen jaar heeft een groep docenten onder begeleiding van CITO en SLO zich gebogen over de syllabus voor de eindexamens geschiedenis havo en vwo. Van het College voor Toetsing en Examens (CVTE) had zij de opdracht gekregen om onderhoud te plegen aan die syllabus. Zo nodig moesten er daarbij nieuwe historische contexten (HC's) ontwikkeld worden die ten minste vier jaar dienst kunnen doen – en wel als raamwerken waarbinnen leerlingen op het CE hun oriëntatiekennis in samenhang kunnen begrijpen en toepassen. In dit artikel lichten wij toe welke keuzes we als syllabuscommissie gemaakt hebben.

Alderik Visser (secretaris) en **Hanneke Tuithof** (voorzitter) zijn lid van de syllabuscommissie geschiedenis.

Ons kader was het bestaande examenprogramma met de tien tijdvakken en de 49 kenmerkende aspecten (KA's), inclusief de recente wijzigingen in het examenprogramma voor de havo. Daarbinnen hebben we ruimte gezocht om een aantal wensen van docenten en leerlingen in de nieuwe syllabus een plek te geven. Naast onze eigen ervaringen met het eindexamen was een belangrijke bron daarbij het verslag van de focusgroepen die vorig jaar in heel het land bijeen zijn gekomen om te praten over de inhoud van het eindexamen.¹ We hadden als streven om recht te doen aan de verschillen tussen leerlingen op havo en vwo. Daarnaast hebben we

geprobeerd om enkele manco's van het bestaande programma te adresseren. Of docenten tevreden zijn over de gemaakte keuzes is onderwerp van een veldraadpleging (zie de oproep verderop in het artikel).

Verskil moet er zijn

Historische contexten doen dienst als kapstokken, waar leerlingen en docenten de kenmerkende aspecten als het ware aan op kunnen hangen. HC's geven de vaak 'kaal' geformuleerde KA's meer 'vlees op de botten', en bieden leerlingen en docenten, maar ook examen- en methodemakers meer zekerheid over wat er gevraagd kan worden. Om op die manier hun werk te doen moeten ook HC's redelijk 'kaal' geformuleerd

zijn, als een opsomming van een minimum aan historische feiten of ontwikkelingen die in hun samenhang concrete inhoud geven aan zo veel mogelijk KA's. Herhaling van KA's – binnen of ook tussen HC's – is daarbij geen probleem en kan zelfs handig zijn.

Met die uitgangspunten in het achterhoofd is voor de havo een programma gemaakt met opnieuw drie HC's. Mits goed ingezet, kunnen HC's een verlichting van het examen-

Historische contexten

Historische contexten voor examencohort 2019-2020; havo-eindexamen 2021 - vwo-eindexamen 2022

havo:

- Het Britse Rijk: 1650 - 1900
- Duitsland in Europa: 1918 - 1991
- Het moderne Nederland: 1948 - 2008

vwo:

- Stedelijke dynamiek in de lage landen: 1100 - 1700
- Verlichting: 1600 - 1900
- Duitsland in Europa: 1918 - 1991
- China van keizer tot kapitalisme: 1842 - 2001

¹ Zie het rapport *Meer en minder tegelijk. Adviezen van docenten, najaar 2016. Verslag van een focusgroepenonderzoek onder docenten in Nederland*, te raadplegen op www.vgnkleio.nl.

Britse edellieden tonen de trofeeën van een tijgerjacht in India. In de historische context over het Britse Rijk is er ruimte voor wereldgeschiedenis.

De commissie

De syllabuscommissie bestond behalve de auteurs van dit artikel, Alderik Visser (SLO) en Hanneke Tuithof (vakdidacticus geschiedenis UU en lector Fontys), uit Maarten Bark (Dr. Aletta Jacobs College, VGN, lid van de focusgroepen), Ton de Beukelaer (Dorenweerd College, lid van de vaststellingscommissie voor het examen), Liesbeth Dirks (Schoonhovens College, lid van de focusgroepen), Hellen Janssen (Zwijssen College, VGN), Saskia de Boer (CITO). Voor hun hulp aan en begeleiding bij het tot stand komen van deze nieuwe syllabi spreekt de commissie haar grote dank uit aan Marianne Baas, Stefan Boom, Geert van Besouw, Jorrit Blaas, Wim Blockmans, Margriet Hielkema, Ed Jonker, Stefan Landsberger, Wijnand Mijnhardt, Jacco Pekelder en Suze Zijlstra.

programma betekenen. Speciaal voor de havisten is er een context met meer eigentijdse, sociaal-culturele geschiedenis gekozen (zie verderop). Met het oog op én de spreiding over de tijdvakken én de langere voorbereidingstijd leek het ons gerechtvaardigd om voor het vwo te blijven bij vier HC's. Daarbij hebben we bewust naar andere, meer complexe onderwerpen en invalshoeken gezocht dan voor de havo.

Blijvertjes

Uitgebreide gesprekken met de focusgroepen leverden onder andere op, dat docenten én leerlingen enthousiast zijn over de bestaande HC over Duitsland. Vrij snel al hebben we besloten deze HC voor de komende jaren in essentie te behouden. Wel is er geschoven met het tijdframe, waardoor de rol van Duitsland in het Europa van na de Tweede Wereldoorlog meer aan bod komt. Deze context is voor havo en vwo gelijk gehouden.

Een context over China leent zich voor het aankleden van veel verschillende kenmerkende aspecten in een heel andere dan de gebruikelijke setting. Foto: Skyline van Shanghai.

Een ander blijvertje is de HC over de verlichting in het vwo. Als onderwerp, zo gaven veel docenten aan, is dat belangrijk genoeg om te behouden. Maar in de huidige vorm ervaren zij en hun leerlingen het als té filosofisch en te weinig historisch. Om daaraan tegemoet te komen hebben we de eerste paragraaf over verlichtingsfilosofie beknopter en concreter gemaakt, en een duidelijke koppeling gemaakt met de wetenschappelijke revolutie. Paragraaf twee vertelt het verhaal van de democratische revoluties in Frankrijk en de Verenigde Staten, terwijl paragraaf drie inzoomt op het ontstaan van de 'ismen', inclusief het feminisme en het confessionalisme in de negentiende eeuw. Doordat we in die twee historische paragrafen terugkomen op de filosofen uit paragraaf 1, is ook de samenhang van het geheel versterkt.

Nederland, Europa en de wereld

Veel docenten gaven aan dat zij graag minder Europa, en meer wereld in de eindexamens terug zouden willen zien. We hebben geprobeerd deze wens in te willigen, maar het probleem daarbij is dat ontwikkelingen buiten West-Europa niet 'zomaar' in de mal van tijdvakken met daaraan toegewezen KA's passen. Pas nadat we besloten de relatie tussen tijdvakken en een aantal KA's wat lossier te maken,

lukte het ons om niet-Europese geschiedenis in het schema in te passen.

Voor de havo zijn we uitgekomen op uitsneden uit de geschiedenis van het Britse Rijk, met de verhouding tot de Amerika's en later India als invalshoeken. Ook is er aandacht voor de invloed die de koloniën hadden op de economische veranderingen in Groot-Brittannië in de achttiende en negentiende eeuw. De HC beslaat veel tijd en geografische ruimte en heeft vooral een economische invalshoek. Verder zet het een groot aantal KA's die leerlingen vaak als moeilijk ervaren in één logisch verband en komen we tegelijkertijd tegemoet aan de wens van een buiten-Europees perspectief.

Voor het vwo hebben we ervoor gekozen een nieuwe HC te ontwikkelen over China, van het einde van het Keizerrijk tot aan het einde van de twintigste eeuw. Dat is actueel relevant en historisch interessant, en een optie die in de focusgroepen veel genoemd werd. Een context over China leent zich voor het aankleden van veel verschillende KA's in een heel andere dan de gebruikelijke setting. In de nieuwe HC China worden zes KA's in een ander tijdvak ter sprake gebracht. Om te voorkomen dat dit verwarring schept, gaat het hier nadrukkelijk om een uitzondering: het geldt alleen voor deze zes KA's in deze context. ▶

Deze voormalige patriciërswooning uit 1566 staat in Gorinchem. Voor het vwo is er een context geconstrueerd over de ontwikkeling van steden in de Nederlanden vanaf het jaar 1100 tot 1700. Foto: Johan Bakker.

Gevoelige geschiedenis

De laatste tijd klinkt de roep om meer aandacht te besteden aan aspecten van het koloniale verleden van Nederland, zoals de slavernij en de oorlog in Indonesië. Ook die wens wilden we honoreren. Daarbij is rekening gehouden met de ervaring dat controversiële kwesties minder geschikt zijn voor centrale examinering en beter in een schoolexamen passen. De nieuwe syllabus biedt wel aanknopingspunten om beladen onderwerpen in de klas te behandelen. Slavenhandel, slavernij en de afschaffing daarvan komen aan de orde in de HC's over het Britse Rijk (havo) en over de verlichting (vwo). In dat verband hebben we ervoor gekozen om, net als bijvoorbeeld het Rijks- en het Openluchtmuseum, de term 'tot slaaf gemaakte(n)' als alternatief te gebruiken, naast het inmiddels omstreden 'slaaf'.

'De ervaring is dat controversiële kwesties minder geschikt zijn voor centrale examinering en beter in een schoolexamen passen'

Voor een uitgebreide behandeling van de dekolonisatie van Nederlands-Indië is in de HC over het naoorlogse Nederland (havo) vanwege het gekozen tijdvak en het perspectief weinig ruimte. Voor de havo wilden we namelijk een HC creëren met een sociaal-culturele focus, die leerlingen helpt hun eigen tijd en leefwereld te begrijpen, met onderwerpen zoals welvaart, migratie, jeugd- en consumptiecultuur en multiculturalisme. Doordat de al dan niet gedwongen migratie van mensen uit Indonesië naar Nederland in die nieuwe HC een plek heeft gekregen, is er de mogelijkheid voor docenten om in de klas dieper in te gaan op de kwesties en gevoeligheden die daarmee samenhangen.

Door de tijd

Het examenprogramma is bedoeld om leerlingen inzicht te geven in de loop van de *hele* geschiedenis. Veel docenten gaven in de focusgroepen aan dat ze graag een HC zouden zien die een langere tijdsspanne zou bestrijken. Ook die wens wilden we graag inwilligen, maar de constructie van zo'n 'diachronische' HC bleek niet zonder problemen. Contexten werken het best, zo bleek uit eerdere en andere analyses, als ze helder zijn afgebakend in termen van ruimte en tijd. Niet voor niets is de bestaande HC over Duitsland, met haar duidelijke focus wat betreft plaats, tijd en ook perspectief, populair bij leerlingen én bij docenten.

Voor de havo zijn we uitgekomen op de context over het Britse Rijk die van 1650 tot 1900 loopt. Voor het vwo is er een context geconstrueerd over de ontwikkeling van steden in de Nederlanden vanaf het jaar 1100 tot 1700. Deze HC benadrukt de uitzonderlijke positie van de Republiek in de zeventiende eeuw maar relativeert

die ook: in een veel langere sociaaleconomische en politieke context is zij geen wonder, maar het uitvloeisel van trage processen. Dat is een groot verhaal met verschillende invalshoeken dat aanknopingspunten biedt voor vakoverstijgende uitstapjes (aardrijkskunde, economie), maar tegelijkertijd erg historisch is. Daarnaast biedt de context aanleiding om de klas uit te gaan en het rijke middeleeuwse erfgoed in Vlaanderen, Brabant, Holland, Utrecht of de IJsselsteden te gaan proeven.

Het hele plaatje

Een jaar bespreken, denken en schrijven heeft twee examenprogramma's en zeven contexten opgeleverd die samen veel kenmerkende aspecten meer 'body' geven. Sommige kenmerkende aspecten krijgen daarbij meer uitwerking dan andere, maar ons doel was om aan zoveel mogelijk kenmerkende aspecten een uitwerking te geven. Zoals hierboven uiteengezet hebben we ook andere vragen aan het geschiedenisonderwijs in de bovenbouw proberen te adresseren. Dat is ons niet helemaal gelukt, deels om redenen die hierboven zijn toegelicht, deels ook omdat het kader waarbinnen we moesten opereren zijn beperkingen kent. Discussies over curricula en examens, ook in het vak geschiedenis, zullen in 2018 ongetwijfeld verder worden gevoerd.

Gegeven die beperkingen zijn wij tevreden over het resultaat. We hopen dat jullie dat ook zullen zijn. Vanzelfsprekend vindt niet iedereen terug wat hij of zij geopperd, gehoopt of verwacht heeft en ook vanzelfsprekend zijn kritiek en aanvullingen mogelijk. ■

Veldraadpleging

We nodigen jullie van harte uit om in de veldraadpleging jullie mening te geven. Zie hiervoor de vragen op www.cvte-raadpleging.nl. Daar zijn de nieuwe syllabi, de toelichting en een vragenlijst te vinden.